

Юридичні науки

УДК 349.6:59:069.029(477+4)

Герасимчук Крістіна Сергіївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Піляєва Катерина Юріївна

Студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕЛЬФІНАРІЇВ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

***Анотація.** У статті розглядаються основи правової регламентації діяльності дельфінаріїв, направленої на захист та збереження біорізноманіття в Європейському Союзі та Україні. Аналіз правових норм дозволяє розкрити основні поняття, цілі та принципи діяльності дельфінаріїв.*

***Ключові слова:** збереження біорізноманіття, правове регулювання, зоологічні парки, фауна, правовий захист.*

***Аннотация.** В статье рассматриваются основы правовой регламентации деятельности дельфинариев, направленной на защиту и сохранение биоразнообразия в Европейском Союзе и Украине. Анализ правовых норм позволяет раскрыть основные понятия, цели и принципы деятельности дельфинариев.*

***Ключевые слова:** сохранение биоразнообразия, правовое регулирование, зоологические парки, фауна, правовая защита.*

***Summary:** The article deals with the basics of legal regulation of dolphin activities aimed at protecting and conserving biodiversity in the European*

Union and Ukraine. The analysis of legal norms allows to reveal the basic concepts, goals and principles of dolphinarium activity.

Key words: *biodiversity conservation, legal framework, zoological parks, wildlife, legal protection.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день, китоподібні (спільна назва китів, дельфінів і морських свиней) утримуються в зоопарках, акваріумах та дельфінаріях приблизно в 60 країнах світу. Головним призначенням таких закладів є демонстрація тварин публіці, наукові дослідження, військові цілі, реабілітація. Окрім показу шоу, дельфінарії надають також платні послуги плавання, дайвінгу, фотографування з дельфінами та дельфінотерапії. Однак найважливішою ціллю сучасних дельфінаріїв має стати природоохоронна діяльність, спрямована на збереження диких тварин в умовах неволі для забезпечення сталого розвитку та створення комфортних умов для виживання видів. Саме тому утримання цих тварин має регулюватися на всіх рівнях, включаючи правовий.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні, питанню щодо дослідження діяльності дельфінаріїв, на жаль, приділено не так багато уваги, як того потребує ситуація, зокрема, у правовій площині. У результаті вивчення та аналізу різних джерел інформації можна стверджувати лише той факт, що дана тема не є предметом розгляду для науковців та правників у тому числі. Саме тому, на нашу думку, ця тема потребує найбільш широкого розповсюдження серед української спільноти та світу вцілому.

Метою і завданням статті є дослідження нормативно-правових актів, що регулюють правове становище дельфінаріїв і їх діяльність в сфері захисту та збереження біорізноманіття в Україні та Європейському Співтоваристві, а також висвітлення широкому колу осіб проблеми

правового захисту дельфінів. Новизна роботи полягає в тому, що в даному дослідженні зроблено пропозицію внесення змін до законодавства України з метою обмеження діяльності дельфінаріїв та створення спеціалізованих центрів для утримання морських ссавців.

Виклад основного матеріалу. Китоподібні мешкають майже в кожній частині морського середовища, включаючи лимани, прибережні середовища та глибоководні ареали, від тропіків до полюсів. Деякі види є річковими. Ці тварини відіграють життєво важливу роль у підтримці структури та функції екосистем, проте роки інтенсивного тиску з боку китобійного та іншого промислу призвели до значного зниження багатьох популяцій [1, с. 8].

Дикі китоподібні в ЄС підпадають під дію ряду захисних механізмів, включаючи Директиву Ради 92/43 / ЄЕС (Директива про місця проживання), яка перераховує всіх китоподібних у своєму Додатку IV як види, що потребують суворої охорони [9].

Бернська конвенція про збереження європейської дикої природи та середовищ існування включає китоподібних до суворо захищених видів фауни. Це забороняє, серед іншого, всі форми навмисного захоплення, зберігання та внутрішньої торгівлі цими тваринами [2].

Угода про охорону китоподібних Чорного моря, Середземного моря та суміжного району Атлантики (ACCOBAMS), до якої у 2004 році приєдналась і Україна, також забороняє захоплення китоподібних та утримання чорноморських дельфінів [8].

Правові основи поводження з дикими тваринами у тому числі для країн Європи закладає Всесвітня декларація прав тварин (Universal Declaration of Animal Welfare) прийнята Міжнародною Лігою Прав тварин 23 вересня 1977 року в Лондоні. Так, стаття 4 проголошує, що дикі тварини мають право жити і розмножуватися на волі в їхньому власному природному довкіллі, а будь-яке використання диких тварин з причин, які

не представляють життєвої необхідності, суперечать цьому основному праву. А в статті 5 зазначено, що всі виставки, демонстрації та фільми, для яких залучають тварин, повинні поважати їхню гідність і не повинні містити ніякого насильства взагалі [10].

Директива Ради 1999/22 / ЄС щодо утримання диких тварин у зоопарках (Директива про зоопарки) була прийнята у 1999 р. і набула чинності у квітні 2002 р. Відтоді всі держави-члени ЄС зобов'язані були включити вимоги Директиви до національного законодавства та з квітня 2005 р. (2007 р. у випадку Болгарії та Румунії та 2013 р. у Хорватії), повністю впроваджувати та виконувати її вимоги. Відповідальність за нагляд і забезпечення ефективного виконання Директиви державами-членами несе Європейська Комісія .

Ця Директива є базисом для законодавства держав-учасниць у сфері охорони диких тварин у неволі, та зобов'язує вжити заходів щодо збереження їх відповідно до статті 9 Конвенції про біологічне різноманіття [3, с. 22].

Держави-члени також зобов'язуються вживати таких заходів як: "розміщення тварин в умовах, які мають на меті задовольнити біологічні вимоги окремих видів, зокрема, шляхом надання кожному виду специфічних вольєрів, розроблення спеціальних програм профілактики та лікування, ветеринарної допомоги та харчування" (третій абзац, стаття 3) [4].

"Зоопарки відіграють важливу роль у збереженні видів, розвитку освіти та наукових дослідженнях", як вказано в преамбулі. Стаття 2 Директиви передбачає визначення "зоопарків", яке включає "всі постійні заклади, де тварин диких видів утримують для демонстрації глядачам протягом 7 і більше днів на рік, за винятком цирків, зоомагазинів та закладів, що не мають значної кількості тварин або вилучення яких не загрожує цілям цієї Директиви".

Виходячи з такого визначення, дельфінарії, які утримують диких тварин для публічного показу, діють саме як зоопарки. Отже, вилучаючи китоподібних, держави-члени порушують Директиву.

Важливе значення у регулюванні діяльності, пов'язаної з утриманням диких тварин, відіграє РЕГЛАМЕНТ РАДИ (ЄС) № 338/97 від 9 грудня 1996 року про охорону видів дикої фауни та флори шляхом регулювання торгівлі ними, у статті 8 якого вказано, що "Купівля, пропозиція придбати, придбання у комерційних цілях, показ для публіки у комерційних цілях, використання для отримання вигоди та продажу, зберігання для продажу, пропонування для продажу або транспортування для продажу екземпляри видів, перелічених у Додатку А, має бути заборонено" [4, с. 22].

Згідно з інформацією неофіційної бази даних "База даних китоподібних у неволі", якою керує спільнота охорони природи, у країнах Європейського Союзу із тридцяти трьох дельфінарій тридцять один проводить вистави чи презентації для публіки. Дванадцять дельфінарій пропонують відвідувачам можливість поплавати з дельфінами. Дванадцять дельфінарій дозволяють наблизитися до дельфінів або доторкнутися до них, а за додаткову плату - сфотографуватися.

В Україні на сьогоднішній день функціонує дев'ятнадцять дельфінарій, у яких утримується близько 80-ти морських ссавців - це не лише дельфіни, а й кити-білуги та ластоногі (морські котики, морські леви та моржі). Жоден дельфінарій не може забезпечити належних умов їх утримання, адже там обмежене середовище, порушені соціальні групи тварин (дельфіни у природі живуть сім'ями), також ссавці позбавлені своїх природних інстинктів, змушені жити в хлорованій воді та перебувати в постійній близькості до людини, що є неприродним для них. Усі ці дельфінарії збагачуються за рахунок протиправної діяльності та жорстокого поводження з тваринами – використання червонокнижних

тварин (зокрема дельфінів-афалінів) з метою отримання прибутку, що порушує ст. 19 Закону України "Про червону Книгу України". Комерційне використання дельфінів афалін продовжує процвітати. Виною цього є не лише попит та великі прибутки, але й бездіяльність органів влади, зокрема Держекоінспекції України, яка повинна здійснювати контроль за захистом тварин від жорстокого поводження.

Відповідно до Закону України "Про захист тварин від жорстокого поводження" умови утримання дельфінів повинні задовольняти їх природні потреби в їжі, воді, сні, русі, спілкуванні з іншими дельфінами і в природній активності. Дельфінарії повинні використовувати натуральну морську воду. Місце для утримання дельфінарію має бути оснащено таким чином, щоб забезпечити необхідний простір, температуру, вологість, природне освітлення, вентиляцію та можливість контакту тварин із навколишнім середовищем [5]. Разом з тим, викликає сумніви діяльність закладів, які розташовані на значній відстані від моря, наприклад, у Харкові, і навряд чи мають змогу транспортувати морську воду.

Допустимі умови утримання дельфінів у дельфінаріях, вимоги до параметрів і якості води, норми щодо годування та транспортування ссавців визначено також наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 06.12.2012 р. № 622 [11].

Екоактивісти все частіше вимагають заборонити діяльність дельфінаріїв в Україні, як це зроблено вже в 14 розвинених країнах Європи. Головними проблемами є нерегульованість вилову дельфінів, контрабанда, незаконний експорт, що не лише порушує законодавство, а й спричиняє страждання тварин.

В Україні повністю відсутня система реєстрації та ідентифікації морських ссавців, а отже, невідомо щодо точної кількості та індивідуальних особливостей тварин, яких тримають у неволі. Неможливо чітко відслідкувати, звідки тварину було привезено, чи підтверджено її

походження документально, чи правильно оформлено паспорт. Це місце для маніпуляції, контрабанди через відсутність обліку (чипування та ідентифікації індивіда кожного виду) китоподібних у дельфінаріях. У разі загибелі одного його можуть замінювати іншим, зловленим у «браконьєрський» спосіб".

Зооохисні організації неодноразово пропонували законопроекти щодо звільнення морських ссавців із неволі. Один із таких законопроектів, що має на меті припинити діяльність дельфінаріїв та створити реабілітаційний центр для морських ссавців з подальшим їх поверненням у природне середовище, було зареєстровано у Верховній Раді. У пояснювальній записці до законопроекту говориться не лише про умови та проблеми самих дельфінаріїв, але пропонується превенція у вигляді посилення відповідальності за порушення Кримінального кодексу України, а також за порушення Кодексу України про адміністративні правопорушення в контексті заборони та санкцій щодо ввезення на територію України та вивезення з її території, придбання, збуту чи розмноження, утримування в неволі або напіввільних умовах деяких видів морських ссавців (дельфінів, китів, білух, морських котиків, моржів) [6].

Важливим кроком до впровадження в Україні європейського досвіду поводження з морськими тваринами є створення спеціальних реабілітаційних центрів для морських жителів. Адже в умовах дельфінарію тварини піддаються тиску, змінюється їхня свідомість, і, як результат, тварини виявляються непристосованими до життя у диких умовах. В таких центрах морським ссавцям, які утримувалися в неналежних умовах в неволі або ж постраждали через браконьєрів, допоможуть відновити сили і повернутися в природне середовище.

Такі центри мають бути відмінними від дельфінаріїв, а для цього потрібно розуміти його специфіку, а саме: чи центр є тимчасовим, постійним, напіввільним (влітку), басейновим (взимку). До того ж поки що

створення подібного центру лишається під великим питанням, адже в Україні нині відсутні природні акваторії, де можна було би створити такий центр.

Висновки. Незважаючи на найкращі наміри Директив ЄС, практика показує, що держави-члени ЄС та дельфінарії на їх території неодноразово порушують цілу низку міжнародних зобов'язань та законодавство ЄС. Не дивлячись на те, що Директива вимагає дотримання ряду критеріїв зоопарками та дельфінаріями, включаючи вимоги до громадської освіти та проведення досліджень, що приносять користь збереженню видів, дельфінарії являються насамперед комерційними підприємствами, де дельфіни та кити є просто комерційними цінностями.

Якщо подивитись на біологічну природу, кити та дельфіни принципово не підходять для життя в неволі. Вони страждають від вищої смертності, підвищеного стресу, ніж у дикій природі, та розміщуються в неприродних умовах, що беззаперечно не є проявами людяності та гуманності з боку людини [7, с.44].

Тому надзвичайно важливо для України не лише виконувати рекомендації міжнародних документів, а й намагатися якомога швидше вирішити питання про припинення діяльності цих комерційних підприємств раз і назавжди.

Література

1. Whale and Dolphin Conservation, EU Zoo Inquiry, Dolphinarium, A review of the keeping of whales and dolphins in captivity in the European Union and EC Directive 1999/22, relating to the keeping of wild animals in zoos. URL:<https://www.bornfree.org.uk/storage/media/content/files/Publications/EU%20DOLPHINARIA%20REPORT.pdf>
2. Закон України «Про приєднання України до Конвенції 1979 року про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в

- Європі». Прийнято 29.10.1996. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436/96-%D0%B2%D1%80/print>
3. Про утримання диких тварин у зоопарках - Директива Ради Європи від 29.03.1999р. за № 1999/22/ЄС. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31992L0043&from=en>
  4. Регламент Ради (ЄС) №338/97 від 9 грудня 1996 року про охорону видів дикої флори і фауни шляхом регулювання торгівлі ними (OJ L 61, 03.03.1997) з останніми змінами, внесеними Регламентом Комісії (ЄС) №1497/2003 від 8 серпня 2003 р. (OJ L 215, 27.08.2003). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31992L0043&from=en>
  5. Закон України "Про захист тварин від жорстокого поводження" (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, N 27, ст.230. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15>
  6. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження гуманного ставлення до тварин та створення в Україні першого повноцінного Всеукраїнського державного реабілітаційного центру для дельфінів та тварин" (реєстр. N 8585 від 10 липня 2018 року). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH6MH00A.html
  7. The Case Against Marine Mammals in Captivity Paperback. Rose, Naomi A. and Farinato, Richard. Publisher: The Humane Society of the United States; First Edition edition (1995). URL: <https://www.humanesociety.org/sites/default/files/docs/case-against-marine-captivity.pdf>
  8. Угода про збереження китоподібних Чорного моря, Середземного моря та прилеглої акваторії Атлантичного океану від 09.11.2010. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_422

9. Директива Ради 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 року про охорону природних середовищ існування та дикої флори і фауни/ URL: <https://menr.gov.ua/news/31295.html>
10. Universal Declaration of Animal Rights/URL: http://www.vita.org.ru/law/Zakonu/world_declaration_animal_rights.htm
11. Про затвердження Правил і норм утримання дельфінів в умовах неволі Мінприроди України; Наказ, Правила, Норми [...] від 06.12.2012 № 622/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0278-13>